

חבל נחלתו

סימן יח

קדושה אחת של ראש השנה

שאלה

מה ההשלכות לכך שראש השנה נחשב לקדושה אחת, ולאילו דינים?

הקדמה

בפשטות מדינו הרגילים יש ללמוד שאינו נחשב כיום אחד ארוך בן שני ימים, שכן אם אמנם זה היה דינו היה צריך קידוש רק פעם אחת וכן שאר מצוות היום כתקיעת שופר היתה נוהגת בשני הימים פעם אחת, אלא שפשוט שלפנינו שני ימים. ולגבי דינים מסוימים דיניהם כיום אחד.

את הצדדים השונים ניתן ללמוד מדברי תשובת ר"י דטראני (בעל תוס' ר"ד) שהובאה באור זרוע (ח"א, שו"ת סי' תשנ) שדנה אם סוברים שר"ה שתי קדושות או קדושה אחת ביחס לעירובי תחומין וביצה שנולדה בראשון. וז"ל:

"ונ"ל לתרץ שאין טעם שתי קדושות דר"ה דומה לטעם שתי קדושות דשבת (ויו"ט דב' ימים טובים של ר"ה הן שתי קדושות סבר) דמספקא עבדי תרי יומי וחד מנייהו חול הלכך אין קדושתו שוה שהאחד קודש והאחד חול כשני י"ט של גליות וביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומ"ד קדושה אחת הן סבר לאו משום ספיקא עבדי להו שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש אנ"פ שידוע בבירור שהוא חול ולמחר קודש, א"כ חומרא דרבנן היא לעשות שני ימים. ונולדה בזה אסורה בזה **דכיומא אריכתא דמי**, אבל שבת ויו"ט אין

לומר אחד מהן חול ששניהם קודש אלא בהא קמפלגי רבנן ור"א (=בעירובין) דרבנן סברי **כיון דאין חול מפריד ביניהן קדושה אחת הן** וכיומא אריכא דמי אינו יכול להניח שני עירובין כ"א עירוב אחד לשני הימים, ור"א אנ"פ דשניהם קדושה ואין חול מפריד ביניהם מ"מ זה קודש לעצמו וזה קודש לעצמו, שזה יקרא שבת וזה יקרא י"ט ושתי קדושות הן לא כאריכא דמי. ויכול לערב שני עירובין לשני הימים שכל יום עומד בפני עצמו ובוה פסק רב הלכה כר"א דשתי קדושות הן ויכול לערב שני עירובין וגם הביצה שנולדה בזה מותרת בזה אי לא משום הכן דרבה, אבל גבי ר"ה דסבר ר"א דשתי קדושות הן אנ"פ שחכמים מודים לו, לא ס"ל לרב כותייהו דטעמא דידהו משום דקסברי שהאחד מהן חול ומשום הכי יכול לערב שני עירובין ורב ס"ל בהא כר' יוסי דאמר **קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמו**, ואם נולדה בזה אסורה בזה **[ולא] בעבור ספק ניתקנו מתחילה** ואם נפשך לומר נהי דאחמור רבנן [ועשו] שניהן קודש [מי] אלימא קדושתו משבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ולמה שם היה סובר רב נולדה בזה מותרת בזה [אי לא] משום הכנה דרבה [והכא] הוא אומר נולדה בזה אסורה בזה. תשובה: שבת ויו"ט הם שתי קדושות שזה קודש לעצמו וזה קודש לעצמו וס"ל כר"א שאין זה נמשך ונגרר אחר זה אלא כל אחד לעצמו עומד שזה יו"ט וזה שבת, אבל שני ימים טובים של ר"ה, כלום אתה יכול לומר שיהא זה קודש לעצמו וזה לעצמו יום אחד הוא ר"ה ולא שני ימים, הלכך

חבל נחלתו

באו ואמרו ראינוהו מבערב וכיון שעבר זמן מוסף ולא הקריבו בו ביום מוסף נהגין אף למחר קדש ומקריבין בו מוסף, **לפיכך שני ימים טובים של ר"ה קדושה אחת הן** ואפילו בזמן המקדש נהגין שני ימים של ר"ה, לפיכך אין קורים אותם שני ימים טובים של גליות ומזה הטעם הוי חמורה ומשונה ר"ה מכל ימים טובים... לבד מן מת שהקלו בו חכמים דאמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בי"ט שני ישראלים יתעסקו בו, **ואפילו בשני ימים של ר"ה ואע"ג דקדושה אחת הן מה שא"כ בביצה וכן הלכה ואין לזוז ממנה**. וכדברי הגאונים כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (ביצה פ"ג מ"ב): "ודבר שנצוד או נלקט ביום טוב ראשון מותר לאכלו בשני, זולתי בשני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת".

וכן בספר האורה (ח"א הלכות ראש השנה): "שני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הן לכל דבר, זולתי למת בלבד". ול"כ הראב"יה (ח"ג הל' יום טוב סי' תשמח). כן כתב בשו"ת הריב"ש (סי' טז): "שאלת: אם מותר לאפות ולבשל ביו"ט ראשון לצורך יום טוב שני, בשני ימים טובים של גליות, אם לא?"

"תשובה: דבר ברור שהוא אסור. דתניא בברייתא (בפ"ב דביצה), והביאה הרי"ף ז"ל בהלכות: תנו רבנן: אין אופין מיו"ט לשבת, וק"ו מיו"ט לחול. וכן בפ' זה, בראשון, בטעם אסור בשול מיו"ט לשבת בלא ערוב: אמר רב אשי: כדי שיאמרו מיו"ט לשבת אין אופין, ק"ו מיו"ט לחול; כמ"ש זה בהלכות. וכן הרי"ם ז"ל (בפ"ו מה' שביתת יו"ט). ואע"ג דאפליגו רב חסדא ורבה בפסחים (בפ' אלו עוברין מו:), באופה מיו"ט לחול; דר"ח אמר: לוקה, לא אמרין הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי,

כשהחמירו חכמים ואמרו ששניהם קודש לא שיהו חלוקים זה מזה אלא כיומא אריכא (מ"ג) [דמי] שיום השני נמשך ונגרר אחר יום ראשון ומשונה אמר רב נולדה בזה אסורה בזה".

היינו, שבת ויו"ט הן ודאי שתי קדושות וכל יום קדוש מחמת עצמו ולכן לולא הכנה דרבה אין לחבר בין שני הימים, לעומת זאת לגבי ר"ה לחלק מהדעות חכמים נתנו להם דין יום אחד מפני שסו"ס הם נגרמים ע"י יום אחד קדוש, ועל כן נחשבים כקדושה אחת ארוכה.

א. קדושה אחת לחומרא

נאמר בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' קפד): "ושאלתם כי ניתצד ביו"ט ראשון ואשתחזיט ביו"ט שני מי שרי למשחטיה, וכן דגים שצדום גוים ביו"ט א' מותר לאכלן ביו"ט שני וכן פירות שתלשום גוים ביו"ט ראשון מותר לאכלן ביו"ט שני או לא.

"כך ראינו שכלן בין בר טביא ובין דגים שצדום ביו"ט ראשון ובין פירות שתלשום גוים ביו"ט ראשון וכן ביצה שנולדה ביו"ט ראשון כלן מותרין ליו"ט שני כיון ששקעה חמה של יו"ט ראשון ונכנס יו"ט ב' שוהה בכדי עשייתן ומיד מותרין ודוקא בשאר ימים טובים, אבל בר"ה אסורין מפני שקדושה אחת הן. ומפני מה נשתנה ר"ה מכל ימים טובים? מפני שהדבר תלוי בקידוש החדש ובראשונה היו מקדשין על הראייה ושנו חכמים פעם אחת נשתהו הענדים לבוא להעיד על הירח ונתקלקלו הלויים בשיר שלא ידעו אם שיר של חול יאמרו או שיר של ר"ח, התקינו שלא יהיו מקבלים אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה מאי ולמעלה עד ערב השמש נהגין אותו קדש ולמחר קדש שכבר

השתא נמי חזי ליה. ורבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. והלכתא כרבה, כמ"ש זה הרי"ף ז"ל; היינו, לומר דאינו לוקה, אבל איסורא מיהא איכא, כמו שמבאר בברייתא שהבאתי בסמוך וכמ"ש זה לר"ם ז"ל (בפ"א מה' שביבת יו"ט). **ואחר שאסור לאפות ולבשל מיו"ט לחול, ג"כ אסור לבשל מיו"ט ראשון ליו"ט שני. שהרי יו"ט ראשון הוא קדש לבדו, ויו"ט שני הוא חול גמור מן התורה, לדידן דידיעין בקביעא דירחא; ולזה, לבני א"י הוא חול גמור.** אלא שבני הגולה נוהגין גם השני קדש, מפני מנהג לבד; דשלחו מתם: הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם, ומדברי סופרים. לפי שבעת שהיו מקדשין החדש ע"פ הראיה, במקומות הרחוקים שלא היו שלוחי ב"ד מגיעין, היו עושין מן הספק שני ימים טובים. לפי שלא היו יודעין אם נתקדש החדש ביום שלשים, או ביום אחד ושלשים. ולכן, היה מתקנת חכמים, שגם עתה יהיו עושין בני הגולה שני ימים טובים כמנהגם, אנ"פ שענתה אנו סומכין על החשבון. והראשון הוא ודאי קדש, והב' ודאי חול, מדין תורה. ולזה בני א"י, שמתחלה לא היו עושין כי אם יום אחד, כי השלוחים היו מגיעין ומודיעין להם יום קביעות החדש, גם עתה נשאר על מנהגם. **כי אין בתורה שום מועד שיהיה מקרא קדש שני ימים רצופים, רק יום אחד.** ולזה, **לגבי מת, שויה רבנן כחול,** לעשות מלאכה גמורה לצורך המת. ואף דבר שאינו הכרח לו, אלא שנהגו לעשותה לו בחול, כגון למיגז ליה גלימא, ולמיגז ליה אסא. ואפי' בשני ימים טובים של ר"ה, יו"ט שני לגבי מת, כחול שויה רבנן; כמ"ש הרב אלפסי (פ"א דביצה). לפי שגם יו"ט שני של ר"ה, גם הוא אינו קדש, אלא מפני המנהג, אפילו בארץ ישראל; כמ"ש כל זה מבאר לר"ם ז"ל (פ"ה מה'

קדה"ח). **ואנ"פ ששני ימים טובים של ר"ה הם קדושה אחת, זהו לחומרא, כגון לביצה שנולדה בזה אסורה בזה** משום דלפעמים בזמן ביהמ"ק, היו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. דהיינו, כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה, שלא היו מקבלין אותן מן התקנה; מפני מה שאירע פעם אחת, שנשתהו העדים לבא, ונתקלקלו הלויים בשיר. ואף לאחר תקנת ר"י בן זכאי, שהחזיר הדבר ליושנו אחר החרבן, לקבל עדים כל היום, אפי"ה ביצה אסורה. וכמו שפסק הרי"ף ז"ל. **אבל לומר שיהיו קדושה אחת לקולא, כדי להתיר לאפות ולבשל מיום הא' לצורך יום שני, הא לא אפשר.** דהא מדאורייתא אין יו"ט אלא יום א', ומפני הספק עושין ב' ימים. אף בימים טובים של ר"ה, איך יאפה ויבשל מיו"ט לחול? שהרי אפשר שהראשון קדש והשני חול. כ"ש לדידן, דבקיאינן בקביעא דירחא, שהראשון ודאי קדש והשני ודאי חול. אלא שאנו נוהגין אותו קדש, וכחומרת קדושה אחת, משום דשלחו מתם: הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם. ולכן הדבר ברור, שאסור לאפות ולבשל מיו"ט ראשון ליו"ט שני, ואפי' בשני יו"ט של ר"ה. וק"ו הדבר: **מיו"ט לשבת, אין אופין ומבשלין, לא ביו"ט ראשון, ולא ביו"ט שני, אלא ע"י ערוב. כ"ש שאין אופין ומבשלין מיו"ט ראשון ליו"ט שני; ובזה אין ערוב מועיל, שלא תקנו ערוב אלא לשבת, לפי שאסור לבשל בשבת. אבל מיו"ט לחבירו, שיוכל להמתין ולבשל ביו"ט שני, לא. שהרי, אף לצורך שבת לא התירו ע"י ערוב, אלא ביום ו'. אבל אם חל יו"ט ראשון ביום ה', אין לו להקדים ולבשל ביו"ט ראשון לצורך השבת; דאיך יבשל מיו"ט לשבת שלא לצורך, שהרי יכול לבשל למחר, שאפשר שהוא חול. וכ"ש לדידן, דידיעין בקביעא**

חבל נחלתו

דירחא, שהוא ודאי חול. וכן אמרו בירושלמי: דשבת קרובה התיירו ע"י ערוב, שבת רחוקה לא התיירו".

למדנו מדברי הריב"ש כמה כללים חשובים:

ראשית, שבכל שלשת המצבים: שני ימים טובים של ר"ה, יו"ט ושבת ושני ימים טובים בחו"ל אסור להכין מיום לחבירו. פרט להכנה מיו"ט לשבת שמותר ע"י עירוב תבשילין. וטעם הדבר, שאע"פ שר"ה קדושה אחת בכ"ז הוא מדברי חכמים, ולכן הביטול אסור. ורק לגבי מת הקלו לגמרי ביו"ט שני של ר"ה, לקוברו ע"י ישראל, ולגבי אבלות עי' להלן. אבל לגבי ביצה משום הכנה דרבה ביצה שנולדה בראשון אסורה ליום השני. ואפילו ע"י עירוב תבשילין לא התיירו להכין מיו"ט ראשון של ר"ה לשבת הסמוכה לר"ה.

וכך פסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תקג ס"א): "אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מזרח, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ר"ה..."

ב. קדושה אחת אף לקולא

ובכ"ז מצאנו בכמה דברים כמה מקרים יוצאי דופן בעניין קדושה אחת.

הרי"ף בעירובין (י ע"א) הביא את המשנה: "ר' יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין ואומר אם עירובי בראשון למזרח בשני למערב בראשון למערב בשני למזרח ואם עירובי בראשון, בשני הריני כבני עירי ואם עירובי בשני בראשון הריני כבני עירי ולא הודו לו חכמים".

ומביא את מסקנת הגמרא: "מאן חכמים רבי יוסי דסבר דשני ימים של ר"ה קדושה

אחת הן שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש וכן הלכה, אבל בשני ימים טובים של גליות מודה ר' יוסי לחכמים שהן שתי קדושות כדבעינן למימר קמן". וכן כתב הרמב"ם בפה"מ (עירובין פ"ג מ"ז ו-ח).

וכ"פ הטור (או"ח סי' תטז): "...וכן הדין בכל ב' ימים טובים חוץ משני ימים טובים של ר"ה שהם קדושה אחת ואין מערבין עליהם ב' עירובין".

עולה שלכו"ע אין יכול לעשות שני עירובי תחומין בר"ה אלא אחד בלבד כיון שהוא קדושה אחת, והעירוב תקף לשני הימים. נשאלת השאלה האם העירוב של יום ראשון יועיל אף ליום השני, או שצריך להניח עירוב נוסף ליום השני שהרי סוף סוף אין זה יום אחד.

הרמב"ם (הל' עירובין פ"ח ה"ח) פסק: "המערב לשני ימים טובים של גליות או לשבת ויום טוב אנ"פ שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל ראשון ובליל שני כל בין השמשות, כיצד הוא עושה מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת ומחשיך עליו ונוטלו בידו ובא לו אם היה ליל יום טוב, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשך ואוכלו אם היה ליל שבת או מביאו אם היה ליל יום טוב, מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד כדי שנאמר מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים".

היינו, לפי הרמב"ם ביו"ט ושבת או שני ימים טובים צריך להניח עירוב תחומין לאותו מקום פעמיים לשני הימים, ובין השמשות של יום אחד אינו מועיל ליום השני (אא"כ העירוב היה שם אף בבין השמשות, השני כפי שאנו מניחים בימינו).

קדושה אחת הן ושניהם כיום אחד ארוך, ולפיכך אין מערבין בהן שני עירובין, ואם נאכל עירובו בראשון עירובו אף לשני. ויש מי שהורה שאם נאכל בראשון שאינו עירוב לשני, שלא אמרו שהן קדושה אחת אלא להחמיר שלא לערב שני תחומין אבל להקל לא אמרו, **והראשון נראה לי עיקר**.

וכתב המגן אברהם (סי' תקג ס"ק א): "דלהחמיר אמרי' קדושה א' הם ולא להקל וק' דבסי' תי"ז ס"ב כתב המערב לב' י"ט של גלויות וכתב המ"מ והרשב"א והרמב"ם אבל בר"ה אפי' נאכל בראשון יוצא בשני דקדושה א' הן אפי' לקולא ע"ש וי"ל דהא באמת ראשון עיקר וא"כ אסור לבשל בו ליום שני דמכין מיו"ט לחול אבל התם ממ"נ אי אמרי' יום שני חול הוא א"צ עירוב".

בעל המשנ"ב הבין את הגהתו של הגר"א (שם בסי' תקג) כמלמדת לא על מקומה בלבד אלא אף לגבי מלאכות מן התורה מיום ראשון לשני וז"ל **בביאור הלכה** (סי' תקג ד"ה ואפילו בבי"י): "ואפילו בב"י של ר"ה — עיין מ"ב ועיין מ"א שכתב דדינא דשו"ע אתיא אף אליבא דרמב"ם וסייעתו [המובא לעיל בסימן תט"ז] **דס"ל דשני ימים של ר"ה קדושה אחת הן אפי' לקולא** ע"ש טעמו. ודעת הגר"א בביאורו דלהרמב"ם וסייעתו **ישתנה זה הדין** ע"ש. ולכאורה הלא יום ראשון של ר"ה ודאי קודש מן התורה ואיך יהיה מותר לבשל בו לצורך יו"ט שני ואפשר דס"ל לדעה זו דאף מיו"ט לחול נמי כיון דלית ביה איסור דאורייתא מטעם הראיל ולהכי בר"ה דקדושה אחת היא לשניהם מותר מיו"ט לחבירו דהם אמרו והם אמרו

הראב"ד השיג: "א"א טעה בזה שאפילו בשני ימים טובים של ר"ה אע"פ שהן קדושה אחת צריך שיהא העירוב קיים בליל שני ובמקומו דלחומרא אמרינן שהן קדושה אחת אבל לקולא לא אמרינן".

היינו, **הראב"ד הבין ששיטת הרמב"ם** שאילו שבת ויו"ט או שני ימים טובים היו קדושה אחת או בר"ה אי"צ להניח לכל יום בנפרד אלא דין בין השמשות הראשון הוא לשני הימים. **והראב"ד שחולק סובר שכיון** שאמרינן קדושה אחת רק לחומרא יצטרך להניח פעם נוספת גם ליום השני.

ובאר המגיד משנה: "וממ"ש רבינו מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד **נראה שדעתו שבשני י"ט של ר"ה שהן כיום אחד נאכל בראשון יוצא עליו בשני**. ועל זה כתוב בהשגות... ואני אומר לא טעה רבינו דאם איתא דאמרינן קדושה אחת לחומרא ולא לקולא מאי קא מקשה ר"א לרבנן מנאכל עירובו בראשון שאין יוצא בשני ולימרו ליה אינהו וליטעמיך שני י"ט של ר"ה מאי איכא למימר ולמאי איצטריכו למימר דספוקי מספקא להו וכמ"ש למעלה, אלא ודאי כל שהן בקדושה אחת לכל דבריהם הוא ואפילו לרבנן, דעד כאן לא מספקא להו לרבנן ונקיטי הכא לחומרא והכא לחומרא אלא ביו"ט ושבת, אבל בשני י"ט של ר"ה פשיטא להו דקדושה אחת הן ואפילו לקולא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל בספר קצר שלו, וכ"כ ר' פנחס הלוי באזהרות שלו ועיקר".

וכן אמנם מצאנו **לרשב"א בעבודת הקודש** (בית נתיבות ש"ה סי' יח אות קלו) **שכתב**: "שני ימים טובים של ראש השנה

1. נראה שכונתו שלפי המתירים מותר אף לבשל מיום ראשון של ר"ה לחבירו.

חבל נחלתו

המשנ"ב צ"ע.

ג. שהחיינו על היום השני

הדיון על קדושה אחת או שתי קדושות עלה אף בברכת שהחיינו על היום ועל תק"ש בשני הימים. בספר תשב"ץ קטן (סי קכ) המביא את פסקי מהר"ם מרוטנברג כתב: "מברך שהחיינו בשני הימים קודם התקיעה ובשתי הלילות בקידוש. אמנם הוא רגיל להמתין מלשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ומברך שהחיינו לאפוקי נפשיה מפלוגתא כי יש גדולים שאמרו שאין לברך זמן ביום שני אמנם אפילו לא היה לו יין חדש מברך זמן [לאפוקי מאותן שאין אומרים זמן כלל בליל שני של ר"ה ונותנים טעם לדבריהם משום דקדושה אחת היא והויא להו השני ימים כיום ארוך ולא דמי לשני ימים טובים של גליות דב' קדושות הן. ומיהו רש"י מצא במחזור ויטרי² שיש לומר זמן ביר"ט שני של ר"ה...". עולה שהראשונים נחלקו האם יש לברך פעמיים זמן בשני הימים או שדין קדושה אחת מבטל את הצורך בשהחיינו על היום השני.

וכך כתב הריטב"א (ראש השנה לד ע"א): "ונהגו במקצת המקומות לאומרו גם על השופר ביום שני כשם שכופלין אותו בליל שני לקדושת היום, ואינו נכון, שהרי לענין זמן של מצוה כל שאמרו פעם אחת יצא כשם שאמרו בעשה סוכה ולולב שאומר זמן בשעת עשייה עליהם ושוב אינו אומר עליהם בשעת

ולפ"ז אף לדעה זו לא יהיה מותר רק אם יהיה ראוי להנות ממנו עוד באותו יום (דע"ז) שייך הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה וכו') ולאפוקי אם לא יגמר עד שקיעת החמה דיש בזה ספק דאורייתא גם לדעה זו אסור".

נושא אחר הנגזר מהשאלה האם ר"ה הוא קדושה אחת הוא: הפסקה בין היום הראשון לשני. כתב המהרי"ל (מנהגים, סדר התפילות של פסח): "בשלש רגלים מנהג שמפסיקין בין מנחה למעריב לפי ששתי קדושות הן, ואין יום טוב מכין לחבירו, וחיישינן אם יתפללו ערבית מבעוד יום ישגו נשים ויכינו לצורך הלילה מבעוד יום. וכתב עוד: ביר"ט ראשון של ראש השנה במנחה קודם ערבית א"צ להפסיק עד חשיכה אך מתפלל ערבית מיד משום דקדושה אחת הן, משא"כ בשלש רגלים דהן שתי קדושות. ומהר"ט אמר דגם בר"ה צריך להפסיק דלחומר אמרין שתי קדושות ולא לקולא. הג"ה: צריך ג"כ להפסיק ר"ה דנהגינן בתן שתי קדושות מספק, דהא מברכינן זמן גם בשני משום ספיקא, עכ"ל. אמנם ראיתי מהר"י סג"ל נוהג במגנצא גם בג' רגלים שלא להפסיק בין יום טוב ראשון לשני. אך במוצאי יר"ט לח"ה או לחול מפסיקין, כמו בכל מ"ש". היינו המהרי"ל היקל ולא חשש לנשים שתחלנה לבשל בזמן תפילת ערבית מבעוד יום ולפני צה"כ בין שני ימי ר"ה, ואע"פ שכאן ודאי שייך חששו של המשנ"ב למקילים כרמב"ם בכ"ז, לא חש לכך ולשי'

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: כמדומני רש"י הי' רבו של המחזור ויטרי. הוספת המחבר: הרב צודק, אבל כך נאמר שם בתשב"ץ קטן, ואולי צריך להגיה את לשונו וצ"ל: אבל מרש"י, נמצא במחזור ויטרי.

גומרים יום ראשון בקדושה כדי שלא יזלזלו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממה נפשך אי ספיקא הוא אומר ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיום נוהגים קודש ולמחר קודש אומר זמן, דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה ע"כ. וכן כתב רשב"ם בשם רש"י זקנו וכן מסתבר טעמא הלכך י"ל זמן גם ביום שני. **והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקידוש ולא בשופר.** וכן כתב רבינו יצחק בר יהודה. ובעל העיטור כתב כרש"י. וכן השיב רבינו משולם בר קלונימוס ז"ל. וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחיינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה אומר רבינו מאיר ז"ל. ועי' בכלבו (סי' סד).

וכן פסקו השו"ע והרמ"א (או"ח סי' תר סעי' ב, ג):

"בקידוש ליל שני (ילבש בגד חדש) (הגהות מיימוני פ' כ"ט מהלכות שבת) או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו; ואם אין מצוי (בגד חדש או) פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחיינו."

"אם חל יום ראשון בשבת, אומרים שהחיינו, בשופר ביום שני. הגה: ויש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו (הגהות מיימוני הלכות שופר)."

רואים מהאחרונים שבעוד שלגבי זמן על קדושת היום הסכימו שיש לברך, בכ"ז לגבי זמן על שופר נשאר במחלוקת.

ד. הכנה מיום ראשון של ר"ה לשבת

ראש השנה יכול לצאת לפי הלוח ביום חמישי אך לא ביום ששי, והשאלה היא האם דברים שנאסרו ביום משום מוקצה

מצותן כדאיתא פ' לולב, וכדאי הוא זמן שאמר ביום ראשון על השופר שיפטרנו כזמן שאמר על הלולב בחול בשעת עשיה, כנ"ל, ואעפ"כ אין מבטלין מנהג בדבר. ולענין קדוש היום בהא מודינא שאומר זמן גם בליל שני על קדושת היום, **שלא אמרו על שני ימים טובים של ר"ה שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא אלא להחמיר בקדושת השני לענין ביצה וכיוצא בו,** לפי שפעמים שיום שני היה עיקר אף בירושלים אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, וכיון שכן אף עכשיו דידיעין בקביעא דירחא יש להחמיר בשני כמו בראשון ולדון אותו כאילו אינו ספק ולומר בו זמן, וכן דעת רבותי נר"ו, וכן כתב הרב בעל העיטור (נר"ו) ושלא כדעת רז"ל (עי' רא"ש). היינו, יש לחלק בין זמן על שופר לזמן על קדושת היום, ובגלל שנתנו דין קדושה ליום אין צריך לברך בשנית על השופר שהוא מעין תוצאה של קדושת יום נוסף³.

והרא"ש (ראש השנה פ"ד סי' יד) כתב: "ולענין זמן בליל שני כתב רש"י בתשובה: רבותינו אמרו שאין אומרים אלא ביום ראשון לפי שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא דמי מה שאין כן בשני ימים טובים של גליות שהן משום ספק ושתי קדושות הם ואומר זמן בשניהם. אבל אני אומר שצ"ל בו זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר ימים טובים של גליות אלא לענין ביצה ומחובר אסור את של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים שהיו עושין שניהם יום טוב אנ"פ שלא היה שם ספק דיום שני היה עיקר יום טוב והיו

3. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: מפני שברך על החפצא של השופר בראשון.

חבל נחלתו

או גזירות חכמים יהיו מותרים בשבת.
הבית יוסף (סי' תקטו) הביא: "כתב הכל בו (סי' נח) שנוהגין היתר חכמי לוניל וגם הראב"ד ז"ל (על תמים רעים סי' קכז) בפירות או בביצה שנוולדה ביום טוב הראשון של ראש השנה והוא ביום חמישי בשבת **לפי ששני ימים של ראש השנה אינן משום קדושה אחת אלא משום גזירה דהא אגן בקיאינן בקביעא דירחא הילכך די לנו שנאסור אותו הדבר לעצמו של יום טוב שני ששני הימים הם כיומא אריכתא ולא נאסור אותו ליום השבת משום גזירה אחרת דהכנה שאין לנו לגזור שתי גזירות זו אחר זו**. אמנם יש מן החכמים חולקין על זה בשני ימים טובים של ראש השנה ע"כ, ודעת הרוקח (סי' ש) נראה שהיא כדעת האוסרין".

היינו המתירים שבת אחר ר"ה סוברים שדין יו"ט שני כשאר דיני ימים טובים ולכן אינו אסור בשבת שאחריו. והאוסרים סוברים שכיון שהוא קדושה אחת אף שבת נאסרה משום הכנת יום שלפניה.

וממשיך הבי"י: "וכתוב בתשובת הרשב"א (ה"ה סי' רי) מה שאמרת בגוי שהביא דורון לישראל בדברים שיש במינן במחזר לקרקע ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בחמישי בשבת וה"ד שלמה בן אברהם דמונטפלי"ר **התיר לאכלן בשבת** משום דלא אמרינן הכנה משני ימים כי אם מיום אחד. תשובה: מי הוא שיבוא אחרי הרב ז"ל את אשר כבר עשה, וכבר הורה זקן בהכנה דרבנן. אבל לדין יש תשובה: דשני ימים טובים של ראש השנה **כיומא אריכתא שוו להו רבנן** לכולהו מילי בר מלגבי מת ואנו לא ראינו מי שנהג בו היתר בכל מקומותינו עכ"ל".

ופסק השו"ע (או"ח סי' תקטו ס"א): "אינו יהודי שהביא דורון לישראל בי"ט, אם יש

ממינו במחזר או שמחזר צידה, אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו ביום, (ואפי" עבר ונתן לפיו ולעסו אסור לבלעו), (ר"ש בפירוש המשנה פ"ח מ"ב דתרומות); ואפילו לטלטלן, אסור. ולערב, מותרים בכדי שיעשו. ובשני ימים טובים של גליות, אם הובא ביום ראשון מותר מותר מיד בליל י"ט שני בכדי שיעשו. הגה: ויש מחמירין לאסור עד מוצאי י"ט שני, (טור בשם ר"ח ורש"י וסמ"ג), ונוהגין להחמיר אם אינו צורך י"ט לצורך אורחים ובכה"ג, דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן, (תה"ד סימן ע"ח). וכן אם הובא ביום טוב שני, צריך להמתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו; אבל בשני ימים של ר"ה או בי"ט הסמוך לשבת, בין מלפניו בין מלאחריו, אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי י"ט ושבת בכדי שיעשו, ושיעור כדי שיעשו... ובאר המשנה ברורה (ס"ק טו): "אבל בשני י"ט של ר"ה — דלא שייך בהו ממ"נ דקדושה אחת היא וכיומא אריכתא דמי".

ה. אבלות ביו"ט שני של ר"ה

כתב הטור (יו"ד סי' שצט): "ומאן דשכיב ליה שכבא ביום שני שהוא י"ט האחרון או ביום שני דעצרת נהיג ביה אבלות דהוא יום מיתה וקבורה דהכי אסכימו רבנן דאבילות יום ראשון דאורייתא דדחי עשה דרבנן וכן כתבו כל הגאונים וכ"כ הרמב"ן. וכתב: וכבר פירשנו שאינו קודע בי"ט שני ופירשנו לדעת הגאונים שאין דינן אלא בשבעה מתים המפורשים בתורה אבל באותן שהוסיפו עליהן מדברי סופרים אין מתאבלים עליהם בי"ט. וי"א **דביום טוב שני של ר"ה אין מתאבלין כלל דקדושה אחת להו** אע"פ שעולה אינו נוהג בו אבלות וזו היא דעת הרמב"ם. ולפי דעתו ודעת הגאונים כיון

נקטינן".

היינו מחלוקתם היא לגבי מת שנקבר ביו"ט שני שהרי יו"ט שני כחול שווהו רבנן כאמור בדבר הריב"ש לעיל, והשאלה כיון שהמת נקבר האם ימי האבלות מתחילים מיום שני של ר"ה. וכיון שאבלות יום ראשון מן התורה, יש סוברים שמתאבלים ביום שני של ר"ה והוא נספר לשבעת ימי אבלות. ויש סוברים שקדושה אריכתא של ר"ה דוחה את האבלות.

ובאור זרוע (ח"ב, הלכות אבלות סי' תלב) כתב: "וכבר היה מעשה במורי הרב ר' יהודה החסיד שהיה יום מיתה ויום קבורה ביום אחרון ולא נהוג אבילות ולא הביא ראיה לדבריו רק שהיה אומר חלילה לי לחלל יו"ט. ורבתי שבבהם מורים הלכה למעשה כדברי הגאונים **לישב באבילות כשחל יום מיתה ויום קבורה ביו"ט אחרון** או ביו"ט שני של עצרת. וכבר היה מעשה באחד שמת ביום שני של ר"ה והצריכו את קרוביו לישב באבילות ע"פ הגאונים, **ויש שרצו לפטור משום דשני ימים טובים של ר"ה קדושה אחת היא**, ולשון הגאונים לכאורה משמע כן ששניהם כתבו או ביו"ט שני של עצרת מה הוצרכו להזכיר של עצרת אם אין בדעתם למעוטי יו"ט של ר"ה, וכבר היה מעשה שחל יו"ט ראשון של ימים אחרונים בשבת ובו ביום מתה אשה אחת ונקברה באחד בשבת שהוא יו"ט האחרון והצריך מורי בן ה"ר יעקב בן ה"ר יצחק הלבן זצ"ל לישב קרוביה באבילות כדברי הגאונים. מיהו ליתא דעד כאן לא פסקו פר"ח ורבי' יצחק אלפס זצ"ל אלא דוקא שהיה יום קבורה ויום מיתה ביו"ט אחרון אבל כה"ג לא". וכאמור לגבי ימינו כיון שאין קוברים ביום טוב אין

שהוא דרבנן אתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי ליה, הלכך נהג בו כבשאר יו"ט שני של גליות ע"כ. וא"א הרא"ש ז"ל כתב אלו דברי הראשונים אבל חכמים האחרונים כתבו שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום הראשון כי אם אנינות וראיותיהן ברורות וחזקות ולא תוזז מינה ע"כ ומ"מ לא היה מוחה במי שנהג כדברי הגאונים".

ומבאר הבית יוסף:

"ומ"ש בדברי הרמב"ן ולפי דעתי ודעת הגאונים כיון שהיא דרבנן וכו'. היינו לומר דהרמב"ן הוא סבור כדעת הגאונים דאבלות יום ראשון דאורייתא וקאמר דלפי דעת זו יום שני של ראש השנה **אף על גב דכיומא אריכתא הוא כיון דקדושה דידיה דרבנן היא** אתיא אבלות יום ראשון דאורייתא ודחי לה, ואף על גב דגם הרמב"ם סבר (ריש פ"א וריש פ"ב) דאבלות יום ראשון דאורייתא סובר (סוף פ"י) **דכיון דשני ימים של ראש השנה קדושה אחת הן הוי כאילו הן דאורייתא**. ובנוסחאות תורת האדם שבידינו כתוב ולפי דעתם ודבריהם של הגאונים כיון שהוא מדרבנן וכו'.

"ומ"ש בשם הרא"ש אלה דברי הראשונים אבל החכמים האחרונים כתבו שאין שום אבלות דאורייתא אף ביום ראשון וכו'. בפרק אלו מגלחין (סי' כז). וחכמים האחרונים הללו שכתבו מבואר בדבריו שם (סי' ג) שהם רבינו תם והרב ר' יהודה; והגהות מיימוניות כתבו בפרק י' (אות י) שכדאי הגאונים שדבריהם דברי קבלה לסמוך עליהם. ולענין הלכה כיון שהגאונים והרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן סוברים דאבלות יום ראשון דאורייתא כמו שנתבאר בסימן שצ"ח הכי

חבל נחלתו

השאלה כ"כ רלוונטית⁴.

ברכת שהחיינו לזמנים שהם מדרבנן.

ב. יש מקום לומר שבדינים דרבנן חכמים הקלו.

ג. במקום שדין קדושה אחת מתנגש עם דין תורה לכאורה דין תורה עדיף וא"כ אבלות יום ראשון היתה צריכה לדחות את יום שני של ר"ה, ובכ"ז יש דעות שדין קדושה אחת עדיף⁵.

מסקנות

א. כיון שיום שני של ר"ה הוא מדרבנן לכ"ע ורק ניתנו לו דיני ר"ה ודין קדושה אחת, נסתפקו הראשונים האם זה אך לחומרא, ואסורה הכנה מיום ראשון לשני או שהקלו בענייני עירובין, או אף להוסיף

סימן יט

מינקת ביום כיפור

את תשובת דבר שמואל (אבוהב, סי' קז) שכתב: "המינקת מן העבריות שיש לה ולד חולה ומסוכן אם מותר שתאכל בת"ב וביה"כ כדי שיהיה לה חלב הצריך להניקו. הגם שהמציאות היא זר עד מאד שיצטמקו דדיה כ"כ בתענית יום א' מבלי שישאר בהן חלב כדי גמיעה הצריכה לולד ולא תמצא מינקת אחרת או די חלב עזים ומאכל אחר להשלים חסרונו. מכל מקום אם חלשת המינקת היא רבה כ"כ והולד אינו רוצה לאכול ולינק כי אם ממנה וסכנה היא לו כהוא דפ' אעפ"י בכתובות, הא קי"ל דכל ספק נפשות דוחה שבת ויה"כ כ"ש ט"ב שהוא מדרבנן".

וכן הזכירו בשו"ת חתם סופר (ה"ו ליקוטים סימן כג): "בתשו' דבר שמואל סי' ק"ז התיר בפשיטות לאשה בריאה מינקת אך בנה הי' מסוכן לחלב אמו ואם תתענה תחלש ולא

שאלה

יש שאצל נשים המניקות, נוצר מצב של תלות מוחלטת של התינוק בחלב אמו, והוא אינו מוכן לקבל תחליפים. השאלה היא האם מותר לאם בגלל החשש לתינוק לאכול ולשתות ביום הכיפורים, שהרי מבלעדי חלב אמו הוא מסוכן, או שיאסר עליה והיא צריכה למצוא דרכים אחרות כדי לספק צרכיו, ועליה לצום.

תשובה

א. התענית ביום הכיפורים מהתורה. האם עצמה יכולה וצריכה להתענות אלא שהצורך להאכיל את בנה שהוא חשש פיקו"נ גורם לביטול תעניתה. לגבי שאלה זו הביאו הפוסקים השונים

4. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: אפשר לקבור ביר"ט, ואמר אדמו"ר זללה"ה דכן ראוי ח"ו לעשות.

תשובת המחבר: אעפ"כ בא"י המציאות בימינו שלא נהגו כך, ואף בירושלים שאין מלינין את המת, לא שמעתי שנהגו לקבור ביר"ט.

5. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: וגם לא קי"ל דאבלות יום ראשון דאוריתא.